

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ

Πρόσωπα:

Επισκέπτης (μεσήλικας) και Α (νεαρός)

(Η δράση, που θα εξελιχθεί επί σκηνής, είναι το όνειρο του Α, ο οποίος βρίσκεται ξαπλωμένος στην σκηνή και κοιμάται. Πίσω, στο μπαγκκράουντ σε βίντεο: σκηνές με καπνούς και φωτιά. Μέσα από ένα αρχαίο οίκημα, που έχει γίνει παρανάλωμα του πυρός, ακούγονται κραυγές «σκοτώσέ τον», «έτσι μπράβο» «κι αυτόν» «και εκείνον», «να μη μείνει κανένας πυθαγόρειος ζωντανός», «προσοχή μη ξεφύγει κανείς» «αν γλιτώσουν οι πυθαγόρειοι, αλοίμονό μας: θα μας φάνε όλους», «κι αυτό ...» «τι είναι αυτό;» «η προτομή του Πυθαγόρα» «σπάσε την». Σταματάνε σιγά-σιγά οι φωνές, σβήνουν οι φωτιές και καθώς οι καπνοί υποχωρούν, μέσα σε ησυχία, τρεις-τέσσαρις ανθρώπινες φιγούρες τρέχουν στο βάθος και εξαφανίζονται. Ο Α συνεχίζει να κοιμάται και να ονειρεύεται, ενώ ακούγεται το λάλημα ενός πετεινού. Εμφανίζεται στην σκηνή ένας άγνωστος μεσήλικας που πηγαίνει πάνω από τον Α)

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Μια φορά κι έναν καιρό, που λες ένας υποδηματοποιός, φτωχός και δύσμοιρος, ο Μίκυλλος, την ώρα που ονειρευόταν πως ζούσε μέσα σε πλούτη –όπως θα συμβαίνει σχεδόν με τον καθένα μας που ό,τι δεν μπορεί να το πετύχει στην ζωή του το βλέπει στον ύπνο του– να σου κι ο πετεινός, που είχε στην αυλή του, πολύ πριν χαράξει με μια διαπεραστική κραυγή τον ξυπνά στερώνοντας του την ψεύτικη ευτυχία την οποία απολάμβανε στον ύπνο του. Το τι άκουσε ο πετεινός από το αφεντικό του δεν λέγεται. Έχει χάρη, επαναλάμβανε, που ήταν ακόμη πυκνό σκοτάδι έξω και δεν μπορούσε να τον πιάσει. Ειδαλλιώς ...

Α: Μα, καλά, παραμύθια θα μου πεις τώρα;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Όχι, όχι, μιλάω σοβαρά. Η ιστορία που άρχισα να σου λέω είναι ένας διάλογος του Λουκιανού.

Α: Λουκιανού; Τι εστί Λουκιανός;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Συγγραφέας του 2ου μετά Χριστόν αιώνα που αν και καταγόταν από κάπου κοντά στον ποταμό Ευφράτη, έμαθε αργότερα να μιλάει και να γράφει ελληνικά. Ο Λουκιανός με σατιρικό και αλληγορικό τρόπο έκρινε τα κακώς κείμενα της εποχής του: τον ακόλαστο βίο της, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, τους σχολαστικούς γραμματικούς, τους αττικιστές, τους ρήτορες, τους φιλοσόφους ... Να, στην ιστορία που άρχισα προηγουμένως να σου διηγούμαι, όπου με κυνικό τρόπο σαρκάζει τον πλούτο και ανυπόκριτα επαινεί την φτώχεια, βάζει στο στόχαστρό του τον Πυθαγόρα.

Α: Τον Πυθαγόρα; Τον αρχαίο φιλόσοφο; Και πώς, δηλαδή, τον παραλαμβάνει;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Καθώς ο Μίκυλλος εκτοξεύει στον πετεινό του τις βρισιές και τις απειλές του, με μεγάλη έκπληξη τον ακούει να του απαντάει με ανθρώπινη φωνή, για

να διαπιστώσει, στην συνέχεια με ακόμη μεγαλύτερη έκπληξη ότι ο πετεινός που του μιλάει δεν είναι άλλος από τον Πυθαγόρα.

A: Κι έγινε ο Πυθαγόρας κόκορας; Έλα Χριστέ και Παναγιά.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Έχεις ακούσει για την θεωρία της μετεμψύχωσης;

A: Και, βέβαια ... Την θεωρία, εννοείς, που λέει ότι η ψυχή του ανθρώπου μετά τον θάνατό του φεύγει και πηγαίνει να μπει σε κάποιο άλλο σώμα. Αυτό, από ό,τι καταλαβαίνω, σημαίνει ότι η ιστορία του κάθε ανθρώπου δεν τελειώνει με τον φυσικό θάνατό του, αλλά συνεχίζεται και ύστερα από αυτόν σε κάποιο άλλο σώμα ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Όπως και ότι δεν αρχίζει με την γέννησή του. Όπως δηλαδή η ψυχή κάποιου μετά τον θάνατό του πηγαίνει και εγκαθίσταται σε κάποιο άλλο σώμα, έτσι και η ψυχή που έχει αυτός όταν γεννιέται μπορεί να έχει έλθει μέσα του από κάποιο άλλο σώμα ...

A: Σιγά, γιατί μπερδεύτηκα ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Κοίτα ο Πυθαγόρας, για τον οποίο μιλάμε τώρα, προτού γίνει ο Πυθαγόρας ήταν ο ομηρικός ήρωας Εύφορβος. Όταν γεννήθηκε δηλαδή, ο Πυθαγόρας «δανείστηκε», να στο πω έτσι, την ψυχή του Εύφορβου. Τα δάνεια, όμως, όπως ξέρεις, δεν είναι για να μένουν για πάντα στην κατοχή εκείνου στον οποίο δίνονται. Η ψυχή του Πυθαγόρα, λοιπόν, σαν δάνειο που ήταν, ήταν επόμενο να μην μείνει για πάντα κλεισμένη μέσα στο σώμα του, αλλά, πεθαίνοντας αυτός, να απελευθερωθεί και να πάει να εγκατασταθεί σε κάποιο άλλο σώμα. Έτσι, ο Πυθαγόρας έγινε διαδοχικά πρώτα η Ασπασία, έπειτα ο Κυνικός φιλόσοφος Κράτης, μετά κάποιος βασιλιάς, ύστερα ένα ασήμαντο φτωχαδάκι, κατόπιν κάποιος άγριος σατράπης ... και μετά δεν ξέρω τι άλλο, μέχρι να καθαριστεί η ψυχή από κάθε αμαρτία και από κάθε ελάττωμα.

A: Τώρα, βέβαια, μιλάμε χωρίς τον ξενοδόχο.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Τι εννοείς;

A: Να, σκέφτομαι, αν ο ίδιος ο Πυθαγόρας θα συμφωνούσε με αυτό το γαϊτανάκι της μεταφοράς της ψυχής του από το ένα σώμα στο άλλο ... αν, δηλαδή, θα ασπαζόταν την θεωρία της μετεμψύχωσης ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Και βέβαια την είχε υιοθετήσει ... Υπάρχει σχετική μαρτυρία γι' αυτό. Ο Ξενοφάνης από την Κολοφώνα, συγκεκριμένα, που ήταν περίπου σύγχρονος με τον Πυθαγόρα, σε κάποιο απόσπασμά του, λέει με ειρωνικό μάλλον τρόπο για τον Πυθαγόρα, ότι, καθώς κάποτε περνούσε από κάπου και είδε κάποιον να κακοποιεί ένα σκυλί, είπε στον βασανιστή: «πάψε να το κτυπάς, γιατί μέσα του κατοικεί η ψυχή ενός φίλου που την γνώρισα από την φωνή της». Αυτό τι άλλο μπορεί σημαίνει παρεκτός ότι Πυθαγόρας είχε ασπαστεί την θεωρία της μετεμψύχωσης, την άποψη ότι η ψυχή μεταφέρεται από σώμα σε σώμα;

A: Τι να πω με αυτά που ακούω ... Εγώ είχα την εντύπωση ότι ο Πυθαγόρας ήταν ένας περισπούδαστος σοφός ... και τώρα ακούω ότι ασχολιόταν με την περιοδεία της ψυχής από σώμα σε σώμα.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Σε παρακαλώ ... Πρώτα από όλα μην υποτιμάς την θεωρία της μετεμψύχωσης. Δεν είναι σωστό να χλευάζουμε τις απόψεις των άλλων, επειδή τυχαίνει εμείς να πιστεύουμε σε άλλα πράγματα. Μπορεί για μας που ανήκομε στον καλούμενο δυτικό πολιτισμό η μετεμψύχωση να φαίνεται αστεία, αλλά σε άλλους εξίσου σημαντικούς πολιτισμούς της Ανατολής –και συγκεκριμένα στις διδασκαλίες του Βουδισμού, του Τζαϊνισμού, του Ινδουισμού– αυτή διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο. Αλλά, ας μη μείνομε σε αυτό. Ως προς τον Πυθαγόρα τώρα που ... πώς τον είπες; ... α, ναι: περισπούδαστο σοφό, οφείλω να σου επισημάνω πως ποτέ δεν ισχυρίστηκε ο ίδιος πως ήταν σοφός. Σοφοί, έλεγε, είναι μόνον οι θεοί. Για τον εαυτό του πίστευε πως ήταν απλώς ένας άνθρωπος που ενδιαφερόταν για την γνώση και ήθελε να την αποκτήσει. Συνήθιζε να λέει ότι οι άνθρωποι χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες, όπως οι επισκέπτες των ολυμπιακών αγώνων. Η κατώτερη κατηγορία από τους επισκέπτες αυτούς ήταν όσοι πήγαιναν για να πουλήσουν την πραμάτεια τους και να αγοράσουν άλλα προϊόντα, η δεύτερη κατηγορία ήταν οι αθλητές και η Τρίτη, και ανώτερη, κατηγορία ήταν εκείνοι που πήγαιναν να δουν και να εμπλουτίσουν την ψυχή τους με νέες εμπειρίες και ιδέες. Κατά τρόπο ανάλογο, και οι άνθρωποι διακρίνονται στους φίλους του κέρδους, που είναι η κατώτερη τάξη, στους φίλους της δόξας, τους φιλοσόφους, που συνιστούν την μεσαία τάξη, και τους φίλους της σοφίας, που αποτελεί την προνομιούχο κατηγορία. Ε, σε αυτή, λοιπόν, την κατηγορία των φιλοσόφων θεωρούσε ότι ανήκε και ο ίδιος. Ήταν, μάλιστα, λένε, εκείνος που μεταχειρίστηκε το όνομα φιλοσοφία για να δηλώσει την αγάπη προς την σοφία και ο πρώτος που αποκάλεσε τον εαυτό του φιλόσοφο.

A: Σήμερα, όπως ξέρεις καλύτερα από μένα, όταν λέμε κάποιον φιλόσοφο εννοούμε κάποιον με βαθιά σκέψη, που μπορεί να συλλάβει πράγματα που ο κοινός νους του ανθρώπου ούτε καν υποπτεύεται ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Δεν διαφωνώ. Η γλώσσα, όμως, εξελίσσεται. Η σημασία των λέξεων αλλάζει. Τότε, όταν ο Πυθαγόρας ονόμαζε τον εαυτό του φιλόσοφο εννοούσε απλώς ότι ήταν ένας άνθρωπος που αγαπούσε την γνώση και αγωνιζόταν να την αποκτήσει – και τίποτε περισσότερο από αυτό. Το πρόβλημα με τον Πυθαγόρα, αν θέλεις να μάθεις, είναι αλλού.

A: Τι εννοείς;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Το αν υπήρξε καθόλου ένα τέτοιο πρόσωπο όπως ο Πυθαγόρας, και όχι πώς ο Πυθαγόρας αυτοχαρακτηριζόταν ως φιλόσοφος. Γιατί, πρέπει να ξέρεις, έχει υποστηριχθεί ότι ο Πυθαγόρας δεν υπήρξε στην πραγματικότητα και ότι όλη η ιστορία γύρω από το πρόσωπό του δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένας μύθος.

A: Και τι μας μάθαιναν τότε στο σχολείο ότι ο Πυθαγόρας ήταν μεγάλος μαθηματικός; Ο οποίος μάλιστα διατύπωσε το περίφημο θεώρημα που φέρει το όνομά του, το πυθαγόρειο θεώρημα, που λέει ότι σε ένα ορθογώνιο τρίγωνο το τετράγωνο της υποτείνουσας είναι ίσο με το άθροισμα του τετραγώνου των δύο καθέτων πλευρών του;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Κι όμως, επιμένω, έχουν διατυπωθεί επιχειρήματα που θέτουν σε αμφισβήτηση την ύπαρξή του.

A: Σαν τι επιχειρήματα;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πρώτα από όλα δεν έχουμε στην κατοχή μας όχι κανένα σύγγραμμά του, αλλά ούτε καν μια φράση του.

A: Μα και από τα έργα των άλλων προσωκρατικών φιλοσόφων μόνο αποσπάσματα δεν έχουν σωθεί; Μπορεί, λοιπόν, στην περίπτωση του Πυθαγόρα η τύχη να ήταν πιο σκληρή και τα έργα του να χάθηκαν ολοσχερώς.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ναι, δεν αποκλείεται ... Όμως, δεν σου φαίνεται περίεργο που οι λαλίστατοι κατά τα άλλα Πλάτων και Αριστοτέλης μνημονεύουν με εξαιρετική φειδώ το όνομά του; Αν θυμάμαι καλά ο Πλάτων το αναφέρει μία φορά και ο Αριστοτέλης δύο. Ο Αριστοτέλης δε, όταν αναφέρεται στους πρώτους επιστήμονες που ασχολήθηκαν με τα μαθηματικά, λέει ότι ήταν οι «καλούμενοι πυθαγόρειοι», και όχι οι πυθαγόρειοι. Μιλάει δηλαδή για κάποιους που απλώς λέγανε –είτε οι ίδιοι είτε οι άλλοι γύρω τους– ότι ήταν μαθητές του, πράγμα που μπορεί να σημαίνει ότι δεν υπήρξε κανένας Πυθαγόρας, ώστε να υπάρχουν και μαθητές του.

A: Και πού καταλήγουμε, λοιπόν; Ότι ο Πυθαγόρας είναι πρόσωπο φανταστικό;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ούτε και γι' αυτό θα μπορούσε να είναι κανείς τόσο κατηγορηματικός. Γιατί, από την άλλη πλευρά υπάρχουν, επίσης, ορισμένα γεγονότα που πείθουν για το αντίθετο.

A: Όπως;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Όπως το ότι υπάρχουν προσωκρατικοί φιλόσοφοι που μιλάνε για τον Πυθαγόρα σαν κάποιον που υπήρξε πράγματι. Ο Εμπεδοκλής αναφέρεται με θαυμασμό στην σπάνια σοφία του, ενώ, αντίθετα, ο Ηράκλειτος τον επικρίνει για την πολυμάθειά του. Αλλά και μεταγενέστεροι συγγραφείς αναφέρονται στον Πυθαγόρα. Ο Ηρόδοτος, ο ιστορικός του 5ου αιώνα π.χ., και ο ποιητής Ίων από την Χίο, που έδρασε τον 4ο αιώνα π.Χ., μιλάνε για την πνευματική αξία του Πυθαγόρα. Όλα αυτά, που αποτελούν μαρτυρίες ότι ο Πυθαγόρας ήταν ιστορικό πρόσωπο και όχι πλάσμα της φαντασίας, όπως καταλαβαίνεις, δεν είναι εύκολο να τα παρακάμψει κανείς. Από κει κι έπειτα πρέπει κανείς να βάλει κάτω τις μαρτυρίες, να τις μελετήσει με προσοχή, προκειμένου να βγάλει κάποια άκρη για την ζωή και την πνευματική δράση του Πυθαγόρα.

A: Λοιπόν, πού καταλήγεις εσύ; Γιατί φαντάζομαι ότι θα έχεις ήδη φροντίσει να αξιολογήσεις όσα έχουν ειπωθεί για τον Πυθαγόρα.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ε, τι να σου πω ... Ήταν γιος της Πυθαΐδος, από την Σάμο, και του Μνήσαρχου, ενός εμπόρου από την Τύρο της Συρίας, που, όταν κάποτε, τον 6ο αιώνα π.Χ, ενέσκηψε λιμός στην Σάμο, έσωσε τους κατοίκους της τροφοδοτώντας τους με καλαμπόκι, και αυτοί σε ένδειξη ευγνωμοσύνης του έδωσαν το δικαίωμα να γίνει πολίτης της Σάμου. Εκεί, λοιπόν, γεννήθηκε ο Πυθαγόρας.

A: Το νησί που το κυβερνούσε ο Πολυκράτης, ο τύραννος, ε;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ακριβώς. Αυτός, μάλιστα, ήταν και η αιτία που έφυγε από την Σάμο ο Πυθαγόρας. Όταν, συγκεκριμένα, η πολιτική κατάσταση στην πατρίδα του έγινε αφόρητη, ο Πυθαγόρας μετανάστευσε στην Κάτω Ιταλία. Ήταν τότε σχεδόν πενήντα ετών –άλλοι λένε, σαράντα. Εν πάση περιπτώσει, δεν έχει και τόση σημασία αυτό ... Εγκαταστάθηκε στον Κρότωνα, όπου δημιούργησε σχολή, μια ιδιότυπη κοινότητα, στην οποία συμμετείχαν ισότιμα άντρες και γυναίκες. Επρόκειτο για μία θρησκευτική αδελφότητα και συγχρόνως πολιτική οργάνωση, στους κόλπους της οποίας τα μέλη της, μαζί με την ηθική άσκηση, επιδίδονταν στην καλλιέργεια των μαθηματικών και της βαθύτερης ερμηνείας του κόσμου. Οι πληροφορίες, πάντως, που έχουμε τόσο για την κοινότητα των πυθαγορείων καλύπτονται από πέπλο μυστηρίου και είναι συγκεχυμένες. Αγνωούμε ακόμη και τα ονόματα των πρώτων οπαδών της.

A: Και γιατί τόσο σκοτάδι;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ο λόγος εντοπίζεται στον τρόπο διδασκαλίας που είχε καθιερωθεί στους κόλπους της από τον ιδρυτή της –όσο τουλάχιστον την διηύθυνε ο ίδιος.

A: Τι είχε ο τρόπος διδασκαλίας του Πυθαγόρα;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πλήρης μυστικότητας και έντονος συμβολισμός.

A: Και πώς έτσι;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ας είναι καλά η Αίγυπτος ... Ο Πυθαγόρας πριν εγκατασταθεί στον Κρότωνα, είχε πάει στην Αίγυπτο ...

A: Σαν τον Θαλή, δηλαδή; Τον πρώτο φιλόσοφο από την Μίλητο;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ακριβώς, σαν τον Θαλή. Για την ακρίβεια, ο Πυθαγόρας πήγε στην Αίγυπτο, επειδή του το συνέστησε ο Θαλής.

A: Θέλεις να πεις ότι γνωρίζονταν οι δυο τους;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Δεν θα έλεγα ότι είχαν κανένα ιδιαίτερο δεσμό. Ο ένας στην Σάμο κι ο άλλος στην Μίλητο ... Ούτε και οι ηλικίες του ταίριαζαν ... Απλώς, ο Πυθαγόρας, σαν φιλομαθής που ήταν, θέλησε, όταν ήταν εκεί κάπου 18 με 20 ετών, να πάει να βρει τον Θαλή στην Μίλητο, που, ως γνωστόν, ήταν ένας από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας. Ο Θαλής, βέβαια, καθώς ήταν γέρος πια, δεν του δίδαξε και πολλά πράγματα. Περισσότερα άκουσε από τον Αναξίμανδρο, τον μαθητή του Θαλή, παρά από τον ίδιο τον Θαλή. Ο Θαλής, πάντως, του έδωσε μια συμβουλή.

A: A, ναι;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Του είπε ότι, αν ήθελε να εξοικειωθεί περισσότερο με τα μαθηματικά και την κοσμολογία, που έδειχνε να τον ενδιαφέρουν, καλά θα ήταν να πάει στην Αίγυπτο.

A: Πράγμα, βέβαια, μπορώ να υποθέσω, που ο Πυθαγόρας δεν παρέλειψε να κάνει.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ναι, άλλα όχι αμέσως ... Χρειάστηκε να περάσουν περίπου 15 χρόνια μέχρι να πάει στην Αίγυπτο ο Πυθαγόρας.

A: Κι εκεί πια θα έγινε εξπέρ στα μαθηματικά και την κοσμολογία. Έτσι;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Και όχι μόνο. Εκεί στην Αίγυπτο ο Πυθαγόρας επισκέφθηκε πολλούς ναούς και ήρθε σε επαφή με πολλούς ιερείς. Εντυπωσιάστηκε από τον συμβολισμό και την μυστικότητα που είχαν τα λόγια των αρχαίων Αιγυπτίων ιερέων.

A: Α, έτσι εξηγείται γιατί μετά, όταν ίδρυσε την δική του σχολή στον Κρότωνα, η διδασκαλία του είχε μυστικό και συμβολικό χαρακτήρα. Οι Αιγύπτιοι ιερείς, λοιπόν, «φταίνε» ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Όχι μόνο αυτοί. Ενώσω ήταν στην Αίγυπτο ο Πυθαγόρας, εισέβαλαν οι Πέρσες και την κυρίευσαν, και μαζί με τους άλλους αιχμαλώτους πήραν μαζί τους κι αυτόν στην Βαβυλώνα. Αυτό, όμως, από μια άποψη του βγήκε σε καλό του Πυθαγόρα ...

A: Ναιαιαι ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ναι γιατί, έτσι, εντελώς ανέξοδα, ήρθε σε επαφή με τους σοφούς μάγους εκεί και πέτυχε να μάθει πολλά πράγματα σχετικά με τις ιερές τελετουργίες τους, τις μυστικές λατρείες των θεών τους, καθώς και την αριθμητική, την μουσική και τις άλλες μαθηματικές γνώσεις που δίδασκαν με τον δικό τους συμβολικό τρόπο.

A: Χμ, κατάλαβα. Από κει, λοιπόν: από την Αίγυπτο και την Βαβυλωνία εμπνεύστηκε ο Πυθαγόρας την μυστικότητα της διδασκαλίας του που δεν άφηνε τους άλλους έξω να ξέρουν τι έλεγε με τους μαθητές του.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Παρόλα αυτά, με βάση τις λίγες και σκόρπιες πληροφορίες από συγγραφείς της εποχής εκείνης αλλά και από μεταγενέστερους, οι οποίες έφθασαν ως εμάς, είναι δυνατόν να σχηματίσουμε κάποια, έστω, γενική και στοιχειώδη εικόνα για την δομή της σχολής που ίδρυσε στον Κρότωνα ο Πυθαγόρας, τον τρόπο λειτουργίας της και την διδασκαλία της.

A: Για πες μου, λοιπόν ... Πώς ήταν τα πράγματα μέσα στην κοινότητα;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πρώτα από όλα ο Πυθαγόρας ξεχώριζε από όλα τα άλλα μέλη. Ουδείς μπορούσε να τον αμφισβητήσει. Ενδεικτική είναι η φράση που λέγανε ότι κυκλοφορούσε μέσα στην κοινότητα: «αυτός έφα», το είπε δηλαδή αυτός, ο Πυθαγόρας, και, ως εκ τούτου, κανένας δεν είχε το δικαίωμα να κάνει το παραμικρό σχόλιο. Όπως καταλαβαίνεις, λοιπόν, ότι σε ένα τέτοιο καθεστώς, κανένα από τα μέλη της κοινότητας δεν θα τολμούσε να διανοηθεί να διεκδικήσει την πατρότητα μιας άποψης, έστω και αν την είχε εισηγηθεί αυτός.

A: Υπαινίσσεσαι μήπως κάτι; Θέλεις να πεις, δηλαδή, ότι ο Πυθαγόρας ήταν ένας κοινός λογοκλόπος;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Μακριά από μένα κάθε τέτοια σκέψη. Όμως, για σκέψου οι άνθρωποι που δεν ανήκαν στην κοινότητα και αγνοούσαν παντελώς τι συζητούσαν εκεί μέσα αν θα τους ήταν καθόλου δύσκολο οποιαδήποτε σημαντική άποψη ερχόταν από κει να την αποδώσουν στον Πυθαγόρα –πολύ περισσότερο μάλιστα αφού αυτός δεν συγκρινόταν στην οξύνοια με κανένα άλλο μέλος της κοινότητας; Ακόμη και το περίφημο πυθαγόρειο θεώρημα, που, όπως λέει και το όνομά του, φέρεται να το διατύπωσε ο Πυθαγόρας, ποιος μπορεί να αποκλείσει ότι ενδεχομένως το σκέφτηκε κάποιος από τους μαθητές του στην κοινότητα;

A: Τέλος πάντων είτε ο ίδιος ο Πυθαγόρας είτε κάποιος μαθητής του το είπε, σημασία έχει ότι είναι ένα επίτευγμα της σχολής που ίδρυσε ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Μισό λεπτό ... Για να είμαστε ακριβείς και δίκαιοι, το πυθαγόρειο θεώρημα, λένε, ήταν κάπου χίλια χρόνια πριν από τον Πυθαγόρα γνωστό στην Μεσοποταμία, την Αίγυπτο και την Ινδία ...

A: Τι θα γίνει με σένα. Συνεχώς σε βλέπω να προσπαθείς να μου απομυθοποιήσεις τον Πυθαγόρα. Πρώτα μου λες ότι το πυθαγόρειο θεώρημα θα μπορούσε να το είχε πει κάποιος από τους μαθητές του κι όχι ο ίδιος, ύστερα λες ότι αυτό ήταν γνωστό αιώνες πριν στην άλλη άκρη του κόσμου ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Κάνεις λάθος αν νομίζεις ότι θέλω να υποβαθμίσω την αξία του Πυθαγόρα. Εκείνο, όμως, που έχει περισσότερη σημασία σε ένα θεώρημα είναι αν μπορεί να το αποδείξει κανείς και, στην συνέχεια, να του δώσει μια σαφή και ακριβή, μια επιστημονική με άλλα λόγια, διατύπωση. Μπορεί, δηλαδή, πριν από τον Πυθαγόρα να ήξεραν εκεί στην Μεσοποταμία, την Ινδία ή την Αίγυπτο ότι, αν σε ένα ορθογώνιο τρίγωνο η μια κάθετη πλευρά είναι 3 μέτρα και η άλλη κάθετη 4 μέτρα, τότε η πλευρά που τις ενώνει θα είναι 5 μέτρα, αλλά εκείνος που απέδειξε την σχέση αυτή μεταξύ των πλευρών ενός ορθογώνιου τριγώνου και έδωσε στην απόδειξη αυτή μια επιστημονική διατύπωση, λέγοντας ότι το τετράγωνο της υποτεινουσας ισούται με το άθροισμα των τετραγώνων των δυο κάθετων πλευρών, ήταν ο Πυθαγόρας. Αν δεν το είχε κάνει αυτό ο Πυθαγόρας ή κάποιος άλλος σαν τον Πυθαγόρα ενδεχομένως να αγνοούσαμε την αλήθεια αυτή, όπως μπορούμε να υποθέσουμε ότι πολλές άλλες από τις δοξασίες λαών της Ανατολής θα πρέπει να χάθηκαν γιατί, εν τω μεταξύ, δεν βρέθηκε κάποιος Πυθαγόρας να τις περισώσει ντύνοντάς τες με τον μανδύα της επιστήμης.

A: Κατάλαβα ... Όμως είχαμε μείνει στην μέση που μου εξηγούσες τα της δομής και της λειτουργίας της σχολής ή της κοινότητας που ίδρυσε ο Πυθαγόρας.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Τα μέλη της κοινότητας που ίδρυσε ο Πυθαγόρας χωρίζονταν σε δυο κατηγορίες: στους ακουσματικούς, που ζούσαν έξω από την κοινότητα, είχαν το δικαίωμα να έχουν περιουσιακά στοιχεία, να επιδίδονται σε προσωπικές ασχολίες και να τρώνε κρέας, και στους μαθηματικούς που ήταν χορτοφάγοι αποφεύγοντας να τρώνε οτιδήποτε θεωρούσαν πως είχε ψυχή, και ζούσαν μέσα στην κοινότητα χωρίς κανένα περιουσιακό στοιχείο και καμιά προσωπική ζωή. Οι ακουσματικοί περιορίζονταν στο να ακούν απλώς την μυστικιστικού, ηθικού και θρησκευτικού χαρακτήρα πλευρά της πυθαγόρειας διδασκαλίας, η οποία εκφραζόταν μέσα από παραγγέλματα το τύπου: «όταν αποχωρείς από το ιερόν, να προσκυνάς και στο διάβασου να μη λες ούτε να πράττεις τίποτα που να συνδέεται με την καθημερινή ζωή

σου», «να κάνεις θυσίες και να προσκυνάς ανυπόδητος», «να αποφεύγεις τις λεωφόρους και να βαδίζεις τις ατραπούς», «να μην σκαλίζεις την φωτιά με μαχαίρι», «όταν εγκαταλείπεις την οικία, να μην επιστρέφεις, γιατί οι Ερινύες έρχονται πίσω σου», «κύμων απέχου», «εμψύχων απέχου», «να μην τρως την καρδιά», «να μην φοράς δαχτυλίδι» «να μην κόβεις τα νύχια σου στην θυσία» κ.ά. Οι μαθηματικοί, από την άλλη πλευρά, πέρα από τα μυστικιστικά και ηθικά παραγγέλματα, ασχολούνταν συστηματικά με την επιστημονική έρευνα.

A: Αναρωτιέμαι γιατί έκανε αυτόν τον χωρισμό ο Πυθαγόρας μεταξύ των μελών της σχολής του.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πρώτα από όλα δεν είναι βέβαιο ότι τον χωρισμό αυτόν μεταξύ των μελών της σχολής τον έκανε ο ίδιος ο Πυθαγόρας ή έγινε αργότερα. Τώρα ως προς το γιατί χωρίστηκαν στις κατηγορίες αυτές οι μαθητές της σχολής, πολλά θα μπορούσε να υποθέσει κανείς. Να σκεφτεί, λόγου χάριν, ότι με τον τρόπο αυτό από την μια πλευρά, με τους μαθηματικούς, εξασφαλιζόταν η καλλιέργεια της επιστημονικής έρευνας, και από την άλλη πλευρά, με τους ακουσματικούς, δινόταν η ευκαιρία στην σχολή να επικοινωνεί με την ευρύτερη κοινωνία. Κι άλλες υποθέσεις θα μπορούσε να κάνει κανείς ... Σε κάθε περίπτωση, πάντως η διάκριση αυτή δίνει το στίγμα της διδασκαλίας του Πυθαγόρα.

A: Δηλαδή;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ότι πρόκειται για μια σύνθετη διδασκαλία, ένα κράμα μυστικισμού και μεταφυσικής από την μία πλευρά, και επιστημονικής έρευνας από την άλλη. Άλλωστε, υπάρχει ρητή μαρτυρία από τον 2ο αιώνα π.Χ. που λέει πως το γεγονός ότι ο Πυθαγόρας ασχολήθηκε επισταμένως με τα μαθηματικά και τους αριθμούς δεν τον εμπόδιζε να στρέψει το ενδιαφέρον του σε πράγματα υπερβατικά και σκανδαλώδη που προκαλούσαν τον θαυμασμό.

A: Μα δεν είναι περίεργο; Πώς μπορεί να συνδυαστεί ο μυστικισμός και η μεταφυσική με την επιστημονική έρευνα; Δεν είναι δύο εντελώς διαφορετικά πράγματα μεταξύ τους;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Μην σου κάνει εντύπωση. Πολλοί και σπουδαίοι φιλόσοφοι κατήθυναν το ενδιαφέρον τους και στα δύο αυτά πεδία. Για παράδειγμα, ο Βιτγκενστάιν υποστήριξε μεν ότι εκείνο που μπορεί να περιγραφεί και να αποδειχθεί είναι οι μαθηματικές, οι επιστημονικές και οι εμπειρικά πιστοποιήσιμες προτάσεις, αλλά εκείνο που αξίζει περισσότερο ισχυρίστηκε είναι το μεταφυσικό, εκείνο που δεν μπορεί να περιγραφεί αλλά μόνο να βιωθεί κατά τρόπο μυστικό. Ο Γουάιντχεντ, επίσης, από την μία πλευρά συνέγραψε μαζί με τον Ράσελ το περίφημο έργο *Principia Mathematica*, που αποτελεί σταθμό στην έρευνα των θεμελίων των μαθηματικών, και από την άλλη πλευρά συνέταξε ένα σύνθετο μεταφυσικό σύστημα. Και σου αναφέρω ονόματα του 20ου αιώνα και όχι αρχαίους φιλοσόφους, όπως ο Πλάτων, ο οποίος επίσης συνδύασε στο φιλοσοφικό σύστημά του τα μαθηματικά και την διαλεκτική με την μεταφυσική, για να μην μου πεις ότι στην αρχαιότητα η επιστήμη δεν είχε τον αυστηρό χαρακτήρα που προσέλαβε στα νεότερα χρόνια. Κατάλαβες;

A: Κατάλαβα, κατάλαβα ... Ας αφήσουμε τις γενικότητες και ας μιλήσουμε συγκεκριμένα για τον Πυθαγόρα.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πολύ ωραία ... Η διδασκαλία του Πυθαγόρα, λοιπόν, φαίνεται να αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση δύο βασικών ζητημάτων. Το πρώτο αναφέρεται στην μοίρα της ψυχής. Αν, όταν πεθαίνει ο άνθρωπος, η ψυχή του δεν καταστρέφεται, όπως το σώμα του, το ερώτημα είναι: πώς μπορεί να αποδειχθεί η αθανασία της; Το δεύτερο ζήτημα αναφέρεται στον προσδιορισμό του όντος. Αν το ον ορίζεται ως εκείνο που πράγματι υπάρχει, το ερώτημα είναι: τί είναι εκείνο που κάνει το κάθε πράγμα, παρά τις συνεχείς μεταβολές που υφίσταται στο πέρασμα του χρόνου, να υπάρχει και να εξακολουθεί να είναι το ίδιο; Στα δύο αυτά ζητήματα η απάντηση, κατά την πυθαγόρεια διδασκαλία, μπορεί να δοθεί βάσει της μαθηματικής γνώσης, η οποία, έτσι, στους κόλπους της κοινότητας των πυθαγορείων, αναδεικνύεται σε κοινό παρονομαστή του μυστικισμού και της επιστημονικής έρευνας.

A: Πάλι με μπερδεψες. Ας πάρουμε τα πράγματα με την σειρά. Η ψυχή, σύμφωνα με την διδασκαλία του Πυθαγόρα, είναι αθάνατη. Έτσι δεν είναι;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ναι. Για την ακρίβεια, ο Πυθαγόρας πίστευε, όπως είπαμε και πριν, στην μετεμψύχωση, στο ότι η ψυχή δεν χάνεται μετά τον θάνατό μας, αλλά πηγαίνει σε κάποιο άλλο σώμα.

A: Και πώς κατέληξε ο Πυθαγόρας στην θεωρία της μετεμψύχωσης;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Είναι απλό: ή θα την άκουσε από κάποιον και, στην συνέχεια, την ασπάστηκε ή θα την επινόησε ο ίδιος.

A: Εγώ τι από τα δυο πρέπει να πιστέψω;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ο Ηρόδοτος αναφέρει πως οι Αιγύπτιοι ήταν οι πρώτοι που είπαν ότι η ψυχή του ανθρώπου είναι αθάνατη, καθώς, όταν το σώμα καταστραφεί, η ψυχή μπαίνει σε κάποιο άλλο ζώο, και πως ορισμένοι Έλληνες, μεταξύ των οποίων, θα μπορούσε να υποθέσει κανείς, και ο Πυθαγόρας, υιοθέτησαν την θεωρία των Αιγυπτίων για την μετεμψύχωση. Οι Αιγύπτιοι, όμως, ουδέποτε υποστήριξαν την θεωρία της μετεμψύχωσης. Άρα η υπόθεση ότι ο Πυθαγόρας θα μπορούσε να την είχε παραλάβει από τους Αιγυπτίους δεν είναι ακριβής.

A: Μπορεί, όμως, κάποιοι άλλοι να υποστήριξαν ότι η ψυχή δεν πεθαίνει αλλά ότι, μετά το θάνατο του ανθρώπου, πηγαίνει σε κάποιο ζώο και ο Πυθαγόρας να την πήρε από αυτούς;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Μπορεί. Οι ορφικοί, πράγματι, όπως και ορισμένοι άλλοι λαοί της Θράκης, πίστευαν στην μετεμψύχωση. Αλλά, πώς μπορεί να αποδειχθεί ότι ο Πυθαγόρας παρέλαβε την θεωρία της μετεμψύχωσης από τους λαούς αυτούς; Δεν υπάρχουν έγκυρες μαρτυρίες γι' αυτό.

A: Άρα, την βρήκε μόνος του;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πολύ πιθανόν.

A: Πώς;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Υποθέσεις μπορούμε να κάνουμε. Έτσι; Να εξηγούμεθα.

A: Ωραία, σε ακούω.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ξέρομε, το είπαμε και προηγουμένως, ότι ο Πυθαγόρας ασχολήθηκε επισταμένως με τα μαθηματικά. Δεν μπορεί να μην παρατήρησε, λοιπόν, ένα, το πιο βασικό, ίσως, χαρακτηριστικό τους: ότι οι αλήθειες τους είναι αιώνιες, ισχύουν παντού και πάντοτε.

A: Δεν το καταλαβαίνω αυτό. Τα μαθηματικά δεν εξελίσσονται; Εξελίσσονται. Κι αφού εξελίσσονται, θα πρέπει να αλλάζουν; Έτσι δεν είναι; Τότε πώς μπορούμε να μιλάμε για αιώνιες και αναλλοίωτες αλήθειες των μαθηματικών.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Θα μπορούσα να σου απαντήσω ότι πράγματι τα μαθηματικά εξελίσσονται καθώς, με το πέρασμα του χρόνου, ανακαλύπτουν οι άνθρωποι και νέες αιώνιες αλήθειες. Το ερώτημα, όμως, δεν είναι αν συνδυάζεται η αιωνιότητα των αληθειών των μαθηματικών με την εξέλιξή τους, αλλά αν οι μαθηματικές αλήθειες είναι αιώνιες.

A: Ωραία, πώς δικαιολογείται η αιωνιότητα των αληθειών στα μαθηματικά;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πες μου το ότι ένα και ένα κάνουν δύο ισχύει τώρα.;

A: Ασφαλώς.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Κι αυτό ίσχυε και χθες και προχθές και πάντοτε στο παρελθόν;

A: Προφανώς.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Και θα ισχύει και στο μέλλον. Έτσι;

A: A, αυτό πώς μπορούμε να το ξέρομε.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Όπως μπορούμε να είμαστε βέβαιοι ότι δεν πρόκειται ποτέ στο μέλλον να υπάρξει ένα τρίγωνο με τέσσαρις γωνίες ή ότι μπορεί να υπάρξει ένα ολόλευκο φόρεμα με μαύρες βούλες. Οτιδήποτε είναι αντιφατικό δεν μπορεί να ισχύσει ποτέ: ούτε τώρα ούτε και στο μέλλον. Και το να υποθέσει κανείς ότι ένα και ένα δεν κάνουν δυο είναι αντιφατικό. Γι' αυτό το ότι ένα και ένα κάνουν δύο είναι μία αλήθεια που ίσχυε και θα ισχύει πάντα. Και όχι μόνο εδώ στην Αθήνα, αλλά σε όλο τον κόσμο, στο σύμπαν ολόκληρο. Κι αυτό ξέρεις γιατί συμβαίνει;

A: Γιατί;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Γιατί η μαθηματική αυτή αλήθεια, αλλά και κάθε άλλη μαθηματική αλήθεια, δεν εξαρτάται από την εμπειρία μας, όπως, παραδείγματος χάριν, συμβαίνει με το γεγονός ότι βρέχει, που ισχύει για κάποιο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα σε μια ορισμένη περιοχή. Μπορεί να βρέχει τώρα στην Αθήνα, αλλά να μην βρέχει τώρα στην Μακεδονία. Το αν βρέχει ή δεν βρέχει εξαρτάται από την εμπειρία μας, από τις αισθήσεις μας. Εφόσον βλέπομε, ακούμε ή νιώθομε κάποια στιγμή κάπου την βροχή, ξέρομε ότι στον τόπο αυτόν βρέχει, διαφορετικά αποφαινόμεσθε ότι δεν βρέχει εκεί.

A: Κι αν, όπως είπες, τις μαθηματικές αλήθειες δεν τις αποχτάμε στην ζωή μας μέσω των αισθήσεων και της εμπειρίας, πώς τις κατέχομε;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Αυτό ενδεχομένως να ήταν και το ερώτημα που θα έθεσε στον εαυτό του ο Πυθαγόρας. Μήπως γεννηθήκαμε έχοντας ήδη στην ψυχή μας τις μαθηματικές αλήθειες; Πόσα πράγματα, αλήθεια, δεν τα έχουμε εκ φύσεως, και σε κάποια στιγμή αργότερα στην ζωή μας τα ανακαλύπτουμε; Αν αυτό συμβαίνει και με τις μαθηματικές αλήθειες, τότε η ψυχή μας, μέσα στην οποία βρίσκονται καταχωνιασμένες αυτές, θα πρέπει να τις γνώρισε πριν γεννηθούμε. Και πώς θα μπορούσε η ψυχή να τις έχει γνωρίσει πριν από την γέννησή μας, αν δεν υπήρχε πριν από την γέννησή μας;

A: Άρα, η ψυχή είναι αθάνατη, αφού θνητό είναι μόνο ό,τι γεννιέται. Κοίτα τώρα πώς μπορεί να φτάσει κανείς στην αθανασία της ψυχής μέσω των μαθηματικών ... Φοβερό! Θεοί, τα μαθηματικά!

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πες το ψέματα. Τα μαθηματικά και ειδικότερα οι αριθμοί, κατά την διδασκαλία του Πυθαγόρα, δεν εξασφαλίζουν μόνο την αθανασία της ψυχής μας, αλλά καθορίζουν τα πάντα στον κόσμο. Την μουσική, την υγεία, το κάθε υλικό πράγμα ... Τα πάντα σου λέω ...

A: Θεοί τα μαθηματικά ... Καλά το είπα εγώ.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πεποίθηση του Πυθαγόρα και των οπαδών του ήταν ότι η κάθαρση, με την οποία η ψυχή μπορεί να απαλλαγεί από τα πάθη της και τις αδυναμίες της, είναι δυνατόν να επιτευχθεί μέσω της μουσικής. Όπως το σώμα μπορεί να θεραπευτεί από τις αρρώστιες του μέσω της ιατρικής, έτσι και η ψυχή θεραπεύεται από τα πάθη και τις αδυναμίες της μέσω της μουσικής.

A: Σιγά γιατί τα έπαιξα. Μου τα έβαλες τώρα όλα στην μέση «κάθαρση», «μουσική», «ιατρική»... ένας αχταρμάς ... Τι σχέση έχουν αυτά με τα μαθηματικά;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ας ξεκινήσω με την μουσική. Η μουσική, λοιπόν, συγκροτείται από ήχους, και οι ήχοι είναι προϊόντα αριθμητικών σχέσεων. Ο Πυθαγόρας και οι οπαδοί του, ακριβώς, έχοντας υπόψη τους αυτό, επιδόθηκαν σε μελέτες και πειράματα στο πλαίσιο των οποίων σύγκριναν τα ύψη των τόνων που εκπέμπουν χορδές διαφορετικού μήκους και έντασης, για να προσδιορίσουν με ακρίβεια τις μαθηματικές σχέσεις πάνω στις οποίες βασίζονται οι μουσικοί τόνοι και οι μουσικές αρμονίες. Έτσι, ανακάλυψαν ότι οι καλούμενες μουσικές αρμονίες Τετάρτη, Πέμπτη και διαπασών εκφράζονται με τις αριθμητικές σχέσεις $2/1$ $3/2$ $4/3$ και όλες μαζί υπάγονται σε μία γενικότερη αρμονική σχέση που εκφράζεται με τους αριθμούς 12, 8, 6. Ως προς την ιατρική εξάλλου και την σχέση με τους αριθμούς, η υγεία, που αποτελεί το αντικείμενο της ιατρικής, καθορίζεται από τους αριθμούς. Η ιατρική, δηλαδή, όταν το σώμα πάσχει, προσπαθεί με την παροχή των κατάλληλων φαρμάκων και της προσήκουσας αγωγής να επιτύχει την κάθαρσή του, να το θεραπεύσει. Κι αυτό γίνεται, εάν αποκατασταθεί ο αρμονικός συσχετισμός των συστατικών και των υγρών του σώματος. Η υγεία, ακριβώς, συνίσταται στην σύμμετρη συνύπαρξη των συστατικών και των υγρών του σώματος, η οποία προσδιορίζεται από συγκεκριμένες αριθμητικές σχέσεις. Αλλά δεν είναι μόνο η μουσική και η υγεία που καθορίζονται

από τους αριθμούς. Το κάθε πράγμα, τελικά, στον κόσμο, κατά τους πυθαγόρειους, είναι σχέσεις αριθμών.

A: Μα, πώς γίνεται αυτό; Θέλεις να πιστέψω ότι ένα υλικό αντικείμενο, ο πίνακας αυτός, ας πούμε, είναι αριθμοί;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Κατ' αρχάς, δεν είμαι εγώ που θέλω να το πιστέψεις, αλλά το υποστήριξαν ο Πυθαγόρας και οι οπαδοί του.

A: Ωραία, λοιπόν, πες μου τι θα υποστήριζαν οι πυθαγόρειοι αν έβλεπαν τον πίνακα αυτόν; Ότι αυτό που παρατηρούμε εμείς –το σχήμα που βλέπομε, το χρώμα που διακρίνομε, η σκληρότητα που νιώθομε αγγιζοντάς το ...– δεν υπάρχει στην πραγματικότητα, αλλά εκείνο που υπάρχει πράγματι είναι κάποιοι αριθμοί που δεν τους βλέπομε ούτε τους ακούμε ούτε τους πιάνομε πουθενά γύρω μας;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Κοίτα, ο πίνακας αυτός έχει, όπως είπες, ένα σχήμα, είναι τετράγωνος συγκεκριμένα, πράγμα που σημαίνει ότι οι πλευρές του υπόκεινται σε ορισμένες σχέσεις αναλογίας που αναλύονται με αριθμούς. Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για το πράσινο χρώμα του πίνακα. Το χρώμα που βλέπομε είναι το αποτέλεσμα ορισμένων σχέσεων αναλογίας χρωμάτων, οι οποίες καθορίζονται από ορισμένους αριθμούς. Έτσι, όλα αυτά που βλέπομε, το σχήμα, το χρώμα, το μέγεθος κ.λπ., που συγκροτούν τον πίνακα που παρατηρούμε, είναι προϊόντα αριθμητικών σχέσεων. Το ίδιο μπορούμε να πούμε, κατά τους πυθαγόρειους, και για ένα δέντρο και για ένα πλοίο και για κάθε υλικό αντικείμενο. Τα όντα, το καθετί που υπάρχει στην πραγματικότητα, είναι κατά βάθος αριθμοί. Αλλά και ολόκληρο το σύμπαν, κατά του Πυθαγόρειους, που, σε τελευταία ανάλυση, προήλθε από έναν αριθμό, στηρίζεται στους αριθμούς.

A: Τι εννοείς;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πρώτα από όλα θα πρέπει να ξέρεις ότι οι πυθαγόρειοι ήταν εκείνοι που εισηγήθηκαν την διάκριση των αριθμών σε περιττούς, όπως είναι οι αριθμοί 1, 3, 5 κ.λπ., και σε άρτιους 2, 4, 6 κ.ο.κ., και υποστήριζαν ότι οι περιττοί είναι τελειότεροι από τους άρτιους.

A: Γιατί;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Διότι οι άρτιοι αριθμοί μπορούν να διαιρούνται επ' άπειρον, σε αντίθεση με τους περιττούς αριθμούς που καταλήγουν σε ένα τέλος, σε ένα πέρας, και γι' αυτό συγκροτούν ολότητες, μια και έχουν αρχή, μέσο και πέρας. Στον περιττό αριθμό 3, παραδείγματος χάριν, η πρώτη μονάδα συνιστά την αρχή, η τελευταία μονάδα αποτελεί το πέρας και ενδιάμεση η μονάδα το μέσον. Εκείνο που προσδίδει τελειότητα σε έναν αριθμό είναι το πέρας, το οποίον αντιπαρατίθεται προς το άπειρο, που εκφράζει την ατέλεια. Το σύμπαν, λοιπόν, κατά τους πυθαγόρειους, είναι το αποτέλεσμα της αντιπαράθεσης μεταξύ του πέρατος και του απείρου και της επικράτησης του πέρατος επί του απείρου.

A: Μπορείς να μου το εξηγήσεις αυτό;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ασφαλώς. Κατά τους πυθαγόρειους, όπως είχαν υποστηρίξει οι φιλόσοφοι από την Μίλητο, ο κόσμος θα πρέπει να έχει κάποια αρχή, όλα θα πρέπει να άρχισαν από κάπου. Ο Θαλής, όπως είδαμε όταν μιλούσαμε κάποτε γι' αυτόν, έλεγε ότι η αρχή του κόσμου είναι το νερό.

A: Και, για τους πυθαγόρειους, ποια είναι η αρχή του κόσμου;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Προφανώς, κάποιος αριθμός, αφού, κατ' αυτούς, όπως είδαμε προηγουμένως, η πραγματικότητα εξισώνεται με τον αριθμό. Και τι πιο λογικό από το να υποθέσουμε ότι κατά τους Πυθαγόρειους ο αριθμός από τον οποίον προήλθε το σύμπαν είναι ο πρώτος στην σειρά των αριθμών αριθμός. Και ποιος είναι αυτός;

A: Το ένα;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ακριβώς, το ένα –το εν, όπως είναι στα αρχαία ελληνικά. Και τι είδους αριθμός είναι το εν: άρτιος ή περιττός;

A: Μα, με κοροϊδεύεις; Περιττός.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Άρα χαρακτηρίζεται από το πέρας, το οποίον αντιμάχεται το άπειρο, ζητώντας να επικρατήσει πάνω του. Ό,τι συνέβη, λοιπόν, σύμφωνα με τους πυθαγόρειους, κατά την δημιουργία του σύμπαντος ήταν το εν να διευρύνεται διαρκώς εις βάρος του απείρου έτσι, ώστε, καθώς απλωνόταν, να εντάσσει συνεχώς μέσα στους κόλπους του το άπειρον, μέχρις ότου, αφομοιώνοντάς το μέσα του, να το υποτάξει πλήρως στην δικαιοδοσία του.

A: Και πότε συνέβη αυτό ... Θέλω να πω πότε αφομοιώθηκε τελικά το άπειρο στο εν;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Όταν δημιουργήθηκαν όλοι οι κόσμοι από τους οποίους αποτελείται το σύμπαν.

A: Κόσμοι είπες;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ναι το σύμπαν, κατά τους πυθαγόρειους, συγκροτείται από 183 κόσμους, που είναι τοποθετημένοι σε γεωμετρική διάταξη, καθώς έχουν κατανεμηθεί στις τρεις πλευρές ενός ισόπλευρου τριγώνου. Κάθε πλευρά του τεράστιου αυτού τριγώνου έχει 60 κόσμους και στην κορυφή της κάθε γωνίας υπάρχει ένας κόσμος.

A: Όλα, λοιπόν, στο σύμπαν χαρακτηρίζονται από περιττούς αριθμούς: η αρχή του είναι το εν, οι κόσμοι από τους οποίους αποτελείται είναι 183, οι πλευρές του σχήματος όπου έχουν κατανεμηθεί οι 183 κόσμοι είναι τρεις ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Πολύ σωστά. Και επειδή οι περιττοί αριθμοί είναι οι τελειότεροι, έπεται ότι το σύμπαν είναι όμορφο. Όλο το σύμπαν, κατά τους πυθαγόρειους, όπως λέει ο Αριστοτέλης, εκπέμπει μια υπέροχη μουσική αρμονία. Και τούτο, γι' αυτούς, φαίνεται λογικό γιατί, αν τα σώματα στην γη, όταν κινούνται, τα ακούμε να βγάζουν ήχο, πόσο μάλλον τα ουράνια σώματα, που είναι πολύ μεγαλύτερα σε όγκο και κινούνται με πολύ μεγαλύτερη ταχύτητα από όσο τα σώματα του δικού μας πλανήτη. Είναι αδύνατον να μην παράγεται κάποιος αφάνταστα μεγάλος ήχος από τον ήλιο, την σελήνη και τα άλλα άστρα που κινούνται με απίστευτη ορμή και ταχύτητα, ο

οποίος χάρη στις αναλογίες των αποστάσεων μεταξύ των ουράνιων σωμάτων, είναι αρμονικός.

A: Και πώς, αν το σύμπαν εκπέμπει μία τέτοια μουσική αρμονία, δεν την ακούμε;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Τούτο, κατά τους πυθαγόρειους, οφείλεται στο γεγονός ότι από την πρώτη στιγμή της γέννησής μας ακούμε συνεχώς στα αυτιά μας τον αρμονικό ήχο του σύμπαντος, με αποτέλεσμα να έχουμε εξοικειωθεί τόσο πολύ μαζί του, ώστε, στην συνέχεια, να μην μπορούμε να τον διακρίνομε.

A: ...

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Σε βλέπω προβληματισμένο. Τι συμβαίνει;

A: Δεν ξέρω, αλλά οι πυθαγόρειες απόψεις για την αρμονία του σύμπαντος, για το εν που διευρύνεται διαρκώς καταχωνιάζοντας μέσα του το άπειρο, για τους κόσμους που είναι διατεταγμένοι σε σχήμα τριγώνου ... όλα μοιάζουν με παραμύθια.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Δεν έχεις άδικο. Αλλά μην ξεχνάς ότι οι πυθαγόρειοι εμπνεύστηκαν τις ιδέες των σε ένα εντελώς διαφορετικό πνευματικό περιβάλλον, φορτωμένο από μυστικιστικό. Οι αριθμοί για τον Πυθαγόρα και τους οπαδούς του δεν ήταν τα ψυχρά και αφηρημένα σύμβολα που μεταχειριζόμαστε σήμερα εμείς στα μαθηματικά και στους καθημερινούς υπολογισμούς μας, αλλά είχαν μεταφυσική διάσταση. Έτσι ο αριθμός 7 δεν ήταν απλώς ο αριθμός 7, αλλά σήμαινε ακόμη τον νου, την υγεία και το φως. Ο αριθμός 4, πέρα από τον αριθμό 4, συμβόλιζε την δικαιοσύνη, ο αριθμός 8 τον έρωτα και την φιλία, ο αριθμός 3 τον γάμο κ.ο.κ. Παρόλα αυτά, όμως, κάτω από το πέπλο των συμβολισμών αυτών, παραμένει η μεγάλη επανάσταση που επέφεραν οι πυθαγόρειοι στην ιστορία του πνεύματος.

A: Δηλαδή;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Η προσπάθεια να ερμηνεύσουν το σύμπαν και να εξηγήσουν τα πράγματα με τρόπο μαθηματικό. Χρειάστηκε να περάσουν μετά τον Πυθαγόρα κάπου είκοσι ένας αιώνες προκειμένου να εμφανιστεί στην σκηνή του πολιτισμού ο μεγάλος αιρετικός Γαλιλαίο Γαλιλέι, για να πει ότι «στέκει αιώνια ανοιχτό μπροστά στα μάτια μας» το βιβλίο της φύσης, που το έγραψε ο Θεός στην μαθηματική γλώσσα, μέσα από την οποία καλείται ο μελετητής της να καταλάβει τι λέει.

A: Σαν να λέμε, δηλαδή, ότι ο Γαλιλαίος πήρε την μπουκιά από το στόμα του Πυθαγόρα;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Αυτή είναι η μοίρα της εξέλιξης των ιδεών και της γνώσης. Πάντοτε υπάρχουν οι πρωτοπόροι της σκέψης, που σε ανύποπτο χρόνο ανοίγουν καινούριους δρόμους, τους οποίους, δυστυχώς, οι άνθρωποι αρνούνται ή, έστω, διστάζουν να τους ακολουθήσουν, γιατί οι συνθήκες του καιρού τους δεν τους αφήνουν. Οι δρόμοι, όμως, μένουν χαραγμένοι, κρυμμένοι κάτω από την λήθη, και περιμένουν χρόνια πολλά και αιώνες ολόκληρους, ώσπου να ξεκαθαρίσει το τοπίο και, κάτω από νέες συνθήκες, να αποφασίσουν οι άλλοι να τους ακολουθήσουν. Η αδικία, ξέρεις, είναι ότι οι πρωτοπόροι της σκέψης που ανοίγουν καινούριους δρόμους, εξαιτίας της

ανωριμότητας της κοινωνίας τους πέφτουν πολλές φορές θύματα της οργής των συνανθρώπων τους.

A: Θέλεις να πεις, δηλαδή, ότι ο Πυθαγόρας ήταν ένα τέτοιο θύμα διωγμού;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ο ίδιος θα έλεγα ... όχι. Πρόφτασε να μετακομίσει στο Μεταπόντιο της Κάτω Ιταλίας, όπου πέθανε σε πολύ μεγάλη ηλικία. Για τους πνευματικούς επιγόνους του, τα μέλη της σχολής που ίδρυσε, το τέλος τους υπήρξε τραγικό. Οι κάτοικοι του Κρότωνα πυρπόλησαν την σχολή του και έκαψαν τους μαθητές της ζωντανούς!

(Πίσω, στο μπαγκκράουντ σε βίντεο: σκηνές με καπνούς και φωτιά. Μέσα από ένα αρχαίο οίκημα, που έχει γίνει παρανάλωμα του πυρός, ακούγονται κραυγές «σκότωσέ τον», «έτσι μπράβο» «κι αυτόν» «και εκείνον», «να μη μείνει κανένας πυθαγόρειος ζωντανός» κ.ά.τ. Στο τέλος δεν ακούγεται τίποτα, μόνο βουβές σκηνές βίας)

A: Μα γιατί τόση μανία;

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ: Ίσως γιατί νόμισαν πως η σχολή του Πυθαγόρα είχε αποκτήσει μια μεγάλη πολιτική δύναμη –τόσο μεγάλη, ώστε να τους δημιουργηθεί ο φόβος πως κινδύνευαν να γίνουν υποτελείς της. Δεν ξέρω ... Τι να σου πω ... Ένα, όμως είναι βέβαιο: ότι μπορεί μεν η σχολή του Πυθαγόρα να καταστράφηκε, αλλά η διδασκαλία του συνέχισε το ταξίδι της στον χρόνο, καθώς ορισμένα από τα μέλη της, που ξέφυγαν από την μανία των κατοίκων του Κρότωνα και γλίτωσαν από την σφαγή, κατέφυγαν στην κυρίως Ελλάδα μεταφέροντάς την σε διάφορες πόλεις της και από εκεί σε ολόκληρη την οικουμένη –ως εμάς, σήμερα, εδώ!

(Ακούγεται πάλι το λάλημα του πετεινού. Πίσω στο μπαγκκράουντ εξαφανίζονται όλα. Μένει μόνο μια λευκή επιφάνεια. Ο Άγνωστος εξαφανίζεται μέσα σε ένα σύννεφο καπνού. Ο Α ξυπνάει. Χασμουριέται. Τεντώνεται.)

A: Τι όνειρο κι αυτό!

(Ο πετεινός συνεχίζει να λαλεί)

A: Σκάσε επιτέλους, σε ακούσαμε.

(Ενώ ο πετεινός συνεχίζει να λαλεί, ο Α σηκώνεται και πηγαίνει προς το βάθος της σκηνής)

ΤΕΛΟΣ

